

Бранислав Нушић

АНАЛФАБЕТА

(одломак)

„Нушић живи у позоришту и у књижевности у свом сјају чаробњака смеха... Смехом и подсмехом угађа нашем укусу... Хвата се у наше коло и ђуска из све снаге, засипа нас досеткама, разноврсним обртима. Тај смех искри у његовим најбољим комедијама, али и у *Аутибиографији* где је о љубави, школи, војсци и браку у пљуску шала канула и многа горка истина”.

Војислав Ђурић

Шала у једном чину

ЛИЦА:

НАЧЕЛНИК СРЕСКИ

Г. МИКА ПИСАРИ СРЕСКИ

Г. СВЕТА

НАЧЕЛНИКОВА ЖЕНА

МИЦА, ЊЕНА СЕСТРА

ПАНДУР

Дешава се у среској канцеларији, у патријархално, предратно доба.

I

НАЧЕЛНИК (*седи за столом читајући по неколико њуџа исту дейешу. Звони и обраћа се пандуру, који је на њас звонцетџа ушао*): Је ли дошао господин Мика?

ПАНДУР: Јес’.

НАЧЕЛНИК: Иди му реци да дође! (*Пандур одлази, а он њоново читџа дейешу и црвеном њисаљком њодвлачи једну реч.*)

II

Г. МИКА (*улази*): Добар дан, господине начелниче!

НАЧЕЛНИК: Добар дан, господин-Мико! Седи, бога ти, имам с тобом важан разговор.

Г. МИКА (*седајући сџази му дейешу у руци*): Нека депеша, а?

депеша – телеграм

НАЧЕЛНИК: Јест. Из Министарства. Ево, прочитај! *(Да му.)*

Г. МИКА *(Чииа у себи.)*

НАЧЕЛНИК: Читај гласно, молим те!

Г. МИКА *(чииа)*: „Изволите по могућности што пре известити има ли и колико у вашем срезу аналфабета?”

НАЧЕЛНИК: А, шта велиш ти на то?

Г. МИКА *(Слеже раменима.)*

НАЧЕЛНИК: И то, господине мој, телеграфише министар отвореном депешом. Видиш ли ти, мој господин-Мико, како су се изменила времена откако су почели да долазе за министре ови млади људи? Зар се овакве ствари питају отвореном депешом? У срећно доба, док су били они стари министри, ја сам шифром јављао и да је снег пао у моме срезу: „Част ми је известити вас, господине министре, да је ноћас пао снег у моме срезу.” Питаћеш ме зашто шифром. Зато, брате, што ја не знам, можда ће министар наћи да из политичких разлога не треба објављивати да је снег пао у моме срезу... Ето, тако се то некад радило, а гле данас, овакве ствари па отвореном депешом! *(Пауза.)* Него, дедер господин-Мико, ти си у овоме срезу већ четири године, боље га познајеш него ја, па дедер, реци ти мени, шта мислиш: има ли у овом срезу... *(загледа и чииа из дейеше)* аналфабета?

Г. МИКА: Па, како да вам одговорим, господин-начелниче, кад не знам шта је то аналфабета?

НАЧЕЛНИК: Е, то је видиш оно што не знам ни ја. *(Устјане, њрошеџа, ња се устјави.)* Па добро, шта мислиш ти, шта би то могло бити?

Г. МИКА: Па... како да вам кажем... изгледа као да је нешто политички.

НАЧЕЛНИК: Ама, да је политички, то видим и ја сам. И како ми изгледа, биће да је партија, само не знам каква је то партија? Знам либерали, знам радикали, комунисти, нихилисти, револуционари, али аналфабети? Право да ти кажем, ја први пут и чујем за такву партију и, колико ја знам, у нашем је срезу нема. Али, опет, знаш како је то, можда је то каква тајна партија. У срезу, не верујем, а у вароши још мање верујем да има каквих тајних партија. Има онај Пера качар и за њега кажу да је мало настран човек. Једанпут је испребијао Јосу пандура дугом од бурета и једанпут опсовао господин-Свети писару мајку... али иначе честит човек, долази у цркву и пали свећу при свакој лимунацији. *(Забринуџо врџи џлавом.)* Па добро, господине Мико, да ли бар знаш: јесу ли те *(загледа у дейешу)*... аналфабете противници режима, или државе, или можда државног уређења?

Г. МИКА *(слеже раменима)*: Не знам, а мора да су нечем противни.

НАЧЕЛНИК: Разуме се, тако и ја мислим. *(Замисли се.)* А шта мислиш кога би то могли да припитамо?

Г. МИКА: Па да видимо, ако је о томе што забележио господин Света.

НАЧЕЛНИК: Зашто он да забележи?

срез – област која обухвата више општина

аналфабета – неписмен човек, незналица

качар – човек који прави каце

лимунација – раскошно осветљење у свечаним приликама

Г. МИКА: Па, знате, господин Света, ради сопствена образовања, чим прочита у новинама какву страну реч, а он је запише, па после распитује да му се протумачи. И има, богами, доста записаних речи.

НАЧЕЛНИК: Ради сопственог образовања?

Г. МИКА: Јес'.

НАЧЕЛНИК: Видиш, то нисам знао, а то је лепо од господина Свете. (*Звони и њантуру који уђе.*) Зови господина Свету и кажи му да понесе стране речи.

Г. МИКА: Чекајте, ја ћу да му кажем. (*Оде на лева вратића, оћвори их и њовори.*) Свето, зове те овамо господин начелник, и понеси онај твој речник... Онај, де, што записујеш стране речи. (*Пандур се удаљи.*)

НАЧЕЛНИК: Е, то је баш лепо од господин-Свете. Човек се учи док је жив. Волим кад је млад човек тако жедан науке. Такав сам и ја био, и право да ти кажем, остао сам жедан све до данас.

/.../

Г. СВЕТА: Па немам ниједну реч више на „а”.

НАЧЕЛНИК: Е, мој брате, па нашто ти онда речник, кад не можеш да се вајдиш њиме? А камо ти да запишеш реч (*не може да се сећти, ња завирује у дејешу*) аналфабета?

Г. СВЕТА: Немам ту реч.

НАЧЕЛНИК: А шта ти мислиш, шта је то аналфабета?

Г. СВЕТА: Па не знам, господин-начелниче.

НАЧЕЛНИК: Е, на, прочитај ову депешу, па да видиш оћеш ли онда знати?

Г. СВЕТА (*чићта дејешу*): Не знам, а рекао бих, биће нешто политички.

НАЧЕЛНИК: Политички, разуме се да је политички. Али, ако знаш, реци ти мени шта?

Г. СВЕТА: Па, колико сам ја прометну страних речи преко руке, могу рећи да сам запазио нешто: све речи које почињу са „ан” кажу нешто опасно. Ето, антидинастичар, па анархија, па анатема, па антиквар...

НАЧЕЛНИК: А ананас?

Г. МИКА: А ко зна, можда је и то неко опасно воће.

НАЧЕЛНИК: Може, може и то бити! Па добро, шта мислите ви, ко може бити у нашој вароши тако опасан?

антидинастичар – противник династије, владајућег режима
анархија – безвлашће, неред, пометња, хаос
анатема – проклетство, искључење из црквене заједнице, укор
антиквар – трговац, продавац старих предмета, књига, уметничких дела и слично, старинар

Г. СВЕТА: Па, знате како је, има свакаквих људи.

Г. МИКА: Ако је мене да питате, мени овај школски надзорник изгледа опасан човек. Све критикује, све му не ваља, свему је противан.

Г. СВЕТА: А није члан ниједне странке.

НАЧЕЛНИК: Па да није однекуд он аналфабета?

Г. СВЕТА: Може лако.

НАЧЕЛНИК: И верујте, људи, биће. Нико други него школски надзорник је аналфабета.

Г. МИКА: Тако бих и ја рекао.

НАЧЕЛНИК: Баш ми сад паде на памет нешто. Питам ја њега једанпут: „Ама, госпо'н Никола, како то да ви не припадате ниједној постојећој партији?” А он мени: „Моја партија је моја школа!” – А оно, видиш у чему је. Бог и душа, он је и нико други аналфабета, јер једанпут је чак и за мене говорио неке ружне ствари.

Г. МИКА: Јесте, знам, за онај депозит.

НАЧЕЛНИК: Море, и горе је ствари говорио.

Г. СВЕТА: Одавно ја на тога човека сумњам.

Г. МИКА: Па знате како је, господине начелниче, кад г. министар пита, значи да он сумња да овде има неки аналфабета. Не можемо му ми одговорити: нема овде. Рећи ће нам после да нисмо водили рачуна.

НАЧЕЛНИК: Тако је. Седи, господин-Свето, и пиши...

Г. СВЕТА (*седне и умочи њеро*).

НАЧЕЛНИК (*шетта и диктира*): „Господину министру унутрашњих дела, Београд. Потврђујем пријем депеше од 24 ов. м. Као добар познавалац како свих осталих тако и политичких прилика у овоме крају, част ми је извести вас да ни у моме срезу ни у вароши нема аналфабета, сем једног јединог, а тај је школски надзорник. Молим за упутства како према њему да поступим? Начелник срески.” Јеси ли написао?

Г. СВЕТА: Јесам.

IV

НАЧЕЛНИК: Ево ти сад шифре (*вади из фиоке књиу и даје му*), па иди тамо у твоју канцеларију, закључај се да те ко не узнемирава и шифрирај. Али гледај да ми то што пре свршиш.

Г. СВЕТА: Разумем. (*Оде и односи концепт и шифру.*)

НАЧЕЛНИК: Баш, право да ти кажем, господин-Мико, нешто ми лакну. Јер

ДЕПОЗИТ – улог, оно што је дато банци на чување

како бих одговорио господину министру? Не бих му тек могао рећи: не знам шта је то аналфабета. А овако, кад прочита депешу, мораће и сам министар помислити у себи: видиш ли ти како овај начелник добро познаје прилике у своје срезу.

Г. МИКА: Па јест, што кажете, мораће тако помислити. Само, знате, не волим да се мешам у фамилијарне ствари, али ја бих вам још нешто рекао.

НАЧЕЛНИК: Говори, господин-Мико, говори слободно.

Г. МИКА: Па знате, код нас живи и ваша свастика, распуштеница.

НАЧЕЛНИК: Јест, Мица.

Г. МИКА: Па ето, знате... У вароши се зуцка како се она много гледа са тим школским надзорником.

НАЧЕЛНИК: Ма, бога ти!

Г. МИКА: Много се говори о томе, па знате, може то некако...

НАЧЕЛНИК: Ама, мислиш ли ти да између моје свастике и онога аналфабете постоји оно... Како рече господин Света, ону страну реч, оно кад се употребљавају женске? Канда ананас, јест тако ће бити! Па мислиш ли ти да између њих постоји ананас?

Г. МИКА: Не знам да ли постоји, али би боље било да ви то пресечете.

НАЧЕЛНИК: Ама, како да нећу, и то одмах, овога часа. (*Звони њандуру који уђе.*) Иди ми одмах зови госпа-Мицу. Кажу, има једно писмо за њу.

ПАНДУР (*оге*).

НАЧЕЛНИК: Знаш, волим овде да је зовем, нећу пред женом, она би је бранила.

Г. МИКА: А ја да измакнем, није ред преда мном да јој говорите. (*Оге.*)

V

НАЧЕЛНИК (*шејта узрујано*).

МИЦА (*долази*): Звао си ме, зете? Имам неко писмо, је ли?

НАЧЕЛНИК: Немаш писмо, али хтео бих с тобом да проговорим.

МИЦА: Молим, да чујем.

НАЧЕЛНИК: Слушај ти, Мицо. Ја нећу у мојој кући ананас.

МИЦА: Какав ананас?

НАЧЕЛНИК: Мислиш ти да ја не знам да се ти гледаш са оним аналфабетом?

МИЦА: Ама, какав сад опет аналфабета?

НАЧЕЛНИК: Онај школски надзорник.

МИЦА: Па то је један врло васпитан човек.

НАЧЕЛНИК: Па васпитан, дабоме да је васпитан када је аналфабета. Али ти треба да знаш да је то опасан човек.

МИЦА: Није, зете.

НАЧЕЛНИК: Па није за тебе, али за државу јесте.

МИЦА: И-ју!

НАЧЕЛНИК: Чула си шта сам ти казао, па сад да те и не видим више с њим. Нећу ни да га поздрављаш! Он је аналфабета и власт не сме имати с њим везе. 'Ајд', сад иди, па немој да чујем штогод!

МИЦА (*одлази њлачући*): Боже мој, па шта сам ја крива! (*Оде њлачући.*)

VI

НАЧЕЛНИК (*ошвори враиша јосјодин-Свејине собе*): Шта је, господин-Свето, је ли готово?

Г. СВЕТА (*доноси дејешу*): Ево.

НАЧЕЛНИК: Јеси ли пажљиво радио?

Г. СВЕТА: Не брините.

НАЧЕЛНИК: Добро, дај овамо да потпишем. (*Пошјисује.*) Носи сад ово лично на телеграф и стој тамо док не откуца телеграфиста, па кад откуца, дођи да ме известиш.

Г. СВЕТА: Разумем. (*Оде.*)

VII

НАЧЕЛНИК (*задовољан, њрља руке и шети као човек који је савесно исјунио дужности*).

ЊЕГОВА ЖЕНА (*долази*): Ама шта је то, бога ти, шта си то разговарао са Мицом, па сада једнако плаче?

НАЧЕЛНИК: Не трпим ананас у кући, па свршена ствар!

ЖЕНА: Шта не трпиш?

НАЧЕЛНИК: То што сам ти казао.

ЖЕНА: Не разумем те, човече божји!

НАЧЕЛНИК: И ког је наша: једног аналфabetу!

ЖЕНА: Ама ко је нашô?

НАЧЕЛНИК: Па твоја Мица!

ЖЕНА: Ју, шта говориш!

НАЧЕЛНИК: А знаш ли ти шта је то аналфабета?

ЖЕНА: А откуда бих ја то знала?

НАЧЕЛНИК: Е, кад не знаш, а ти питај онога који зна.

ЖЕНА: Па шта је то?

НАЧЕЛНИК: То је противник, разумеш ли, противник свега и свачега. Противник режима, противник државе, противник цркве, противник државног уређења, противник власти, противник породице, противник... једном речју: противник!... Ето, је л' ти сад јасно?

ЖЕНА: Па јасно ми је, али шта ту сад има Мица?

НАЧЕЛНИК: Па ето, спријатељила се са њим, па могу рећи још да је и она аналфабета. А када је и она, онда си и ти, као њена сестра. А када си ти, онда сам и ја, као твој муж, и онда, ето... зар не видиш куд би нас то одвело?

ЖЕНА: Па видим, него питам: да ли си ти сигуран да је он такав човек?

НАЧЕЛНИК: Ја, је ли? Ама, имам ја нос, жено, који уме свашта да омирише. Миришем ја њега већ годину дана.

VIII

МИЦА (*улази, носи цедуљче*): Ево ти, зете!

НАЧЕЛНИК: Шта је то?

МИЦА: Његов одговор. Нисам могла друкче, него сам му послала цедуљче и молила да ми каже шта је то аналфабета.

НАЧЕЛНИК: Па кад ти пре стиже одговор?

МИЦА: Он је увек у ово доба преко пута у школи.

НАЧЕЛНИК: А, и то знаш.

МИЦА: Па знам, дабоме, а знам сад и шта је аналфабета.

НАЧЕЛНИК: Гледај, молим те, знаш и то. Па шта је?

МИЦА: Ето, читајте, па ћете и ви знати.

НАЧЕЛНИК (*узима цедуљче*): Знам ја то већ. (*Чита.*) „Поштована госпођо, реч аналфабета значи неписмен човек, тј. онај који не зна ни да чита ни да пише, и према томе најмање ја могу бити аналфабета као школски надзорник. То се ваљда неко пошалио с вама, па вам је ту реч наопако протумачио...” –

Чекај, молим те. (*Пројрља очи и чииа йоново.*) „Аналфабета значи неписмен човек, тј. онај који не зна ни да чита ни да пише... – Ама, како то, како то, брате? А ко мени рече?... Ама, чекај, молим те, да се разберем: не може то тако одједанпут да се искрене. Па је л' малочас сви ми рекоше! Чекај, молим те, ко ми први рече? Где је онај са страним речима?... Ау!... Па он однесе депешу! Чекај, молим те, трчи, не дај! (*Звони као луд. Пандуру који је ушао:*) Овамо господин-Мику! (*Пандур оде.*) Ух, бруке! И све ми то направи онај Света аналфабета, што скуља стране речи!

IX

Г. МИКА (*дође журно*): Шта се десило?

НАЧЕЛНИК: Ево шта, испадосмо сви аналфабете! Ево, на, на, читај. (*Даје му цедуљицу.*)

Г. МИКА (*чииа*): А-ууу!

НАЧЕЛНИК: Јест, сад: „а-ууу!” а мало пре „надзорник опасан”! Сви окупили: политичка партија, хоће „каријеру”. А ја послушао вас па послао депешу! Ау људи, ако је још и отишла! Трчи, не дај! (*Звони њандуру.*) Врати ми онога Свету с телеграфа; кажи му нека обустави...

X

Г. СВЕТА (*ујага*).

НАЧЕЛНИК (*грекне кад ја сјази*): Да није...?

Г. СВЕТА: Откуцана је, преда мном!

НАЧЕЛНИК: Их, побогу брате, што пожури тако!? Их, побогу људи, што ћу сад и куда ћу од ове бруке!? Говорите, шта ћу да радим? Сад, дабоме, сви ћутите, а мало пре сте ме сви саветовали и помагали ме! (*Шетта очајно и криши руке.*) Ти, госпо'н-Свето, цепај онај твој речник и нека ти више никад не падне на памет да скупљаш стране речи; ти, госпо'н-Мико, кад други пут хоћеш да знаш ко је опасан човек у овој вароши, а ти знај да си ти најопаснији! Ти, Мицо, нека ти је просто за онај ананас! А ја? Шта себи да кажем? Чиме себе да утешим? Једина ми је утеха што господин министар сад бар тачно зна ко је аналфабета у овој вароши. Тачно је обавештен!... Благо њему, а тешко мени!...

ЗАВЕСА

- ✿ Одломак из ове једночинке читају драмски уметници. Они ће ти за тренутак дочарати атмосферу и ликове, а ти најпре одреди тему овог одломка.
 - ✿ У већини Нушићевих дела централне теме су власт и новац. Ком свету припадају главни ликови једночинке *Аналфабета*:
 - а) свету новца (газде, трговци, шпекуланти) или
 - б) свету власти (жандари, срески капетани, начелници, министри, политичари)?
 - ✿ У којим ситуацијама су најјаче дошле до изражаја њихова неуконост и неспособност?
 - ✿ Ко је централна личност овог одломка? Које карактерне црте показује? Која је доминантна црта његовог карактера?
 - ✿ Чег/кога се плаши срески начелник? У какве смешне ситуације упада из страха и незнања?
 - ✿ Какви су остали ликови у овом драмском делу? По чему су слични са среским начелником? Ком типу људи припадају?
 - ✿ Које појаве у друштву је Нушић извргао подсмеху и руглу? То је учинио:
 - а) приказом комичних ситуација;
 - б) заменом тумачења стране речи;
 - в) и једним и другим?
 - ✿ Шта нам је Нушић овом комедијом поручио?
 - ✿ О *дигаскалијама* (ремаркама) учио/ла си у петом разреду. У овом одломку има их више. Одговори шта оне означавају:
 - а) број лица и чиновца у једночинки;
 - б) упутства режисеру и глумцима;
 - в) опис гестова, гримаса, простора, покрета;
 - г) поруке дела.
- Наведене тврдње поткрепи примерима из драме.

Уради задатке на стр. 27 и 28 Радне свеске.

- 1) Замоли наставника или старије да ти испричају неки доживљај с погрешном употребом страних речи. Напиши о томе кратку анегдоту.
- 2) У неким домаћим серијама можеш да пронађеш примере смешне замене и коришћења страних речи. Испричај на часу примере који су те до суза насмејали.

Драма

Драма је један од три књижевна рода. Настала је у Старој Грчкој у VI веку пре нове ере из обредних песама посвећених богу Дионису, грчком богу вина и животних радости.

У драми се приказују ведри, озбиљни или трагични догађаји из живота људи. Радња се заснива на сукобу ликова и супротстављеним ставовима који теже разрешењу.

Драме се пишу у стиху или у прози. Изводе се у позоришту, на телевизији, радију или на филму.

Пошто извођење драме најчешће траје два сата, догађаји су згуснути, а радња је јединствена.

Драмски текст се састоји из **чинова** и **појава**.

Чин је део представе који се игра без паузе.

Појава је онај део представе од уласка или изласка драмских уметника са сцене.

Позоришна листа (афиша) је плакат са свим потребним подацима о једној позоришној представи. Из ње се читалац или гледалац, обавештава ко су ликови, како изгледају, у каквим су везама, а ту су и обавештења о месту и времену догађања радње.

Основне драмске врсте су: **трагедија**, **комедија** и **драма у ужем смислу**.

Драмска радња

Драмска радња – низ међусобно повезаних догађаја с истим циљем. Радња у драми је у непосредној вези са личностима. Њихови односи прате драмску радњу кроз композиционе фазе: **увод** (експозиција), **заплет**, **врхунац** (кулминација), **обрт** (перипетија) и **расплет**.

Савремена драма не придржава се тих фаза у развоју радње.

Комедија

Комедија је драмска врста у којој се на различите начине приказују јунаци који својим говором, поступцима, односом према другим ликовима изазивају смех.

Смеху и подсмеху излажу се друштвене појаве, људске мане и слично. У комедији је своје место нашао прост и приглуп човек ниског рода који истиче своје високо племићко порекло, незналица који глуми ученог, кукавица који се хвали својим јунашtvом и слично. Комични ефекти настају услед несклада између жеља и могућности јунака.

Врсте комедије су: **комедија карактера**, **комедија ситуације**, **комедија интриге** и **комедија нарави**.

Комедија нарави

Комедија нарави – врста комедије која се бави особинама човека као друштвеног бића. У овој врсти комедије писац истиче и подсмева се: властољубљу, додворавању, помодарству, понизности и другим карактерним особинама. Примери за комедију нарави: *Учене жене* (Молијер), *Госпођа министарка*, *Др* и друге (Нушић).

Једночинка

Драма, опера или балет мањи по обиму, чија се целокупна радња одвија у једном чину назива се једночинка. У једночинкама такође постоји заплет. У њој, слично драмама са два или више чинова, учествује више ликова. Утисак на гледаоце појачан је гестовима, мимиком и другим средствима изражавања.